

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПОБЕРЕЖНИК АЛЬОНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.13

**ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ
НЕДОТОРКАННІСТЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Яновська Олександра Григорівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Капліна Оксана Володимирівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук
Цуцкірідзе Максим Сергійович,
Національна академія внутрішніх справ,
докторант докторантури та ад'юнктури

Захист відбудеться «29» березня 2017 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.05 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд.253.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал №12.

Автореферат розісланий «27» лютого 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. П. Сиза

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека (ст.3 Конституції України). Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави. Саме утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Водночас однією з найбільш суттєвих проблем є забезпечення прав учасників кримінального провадження на різних його стадіях, оскільки кримінальним процесуальним законодавством передбачено їх обмеження.

У зв'язку з прийняттям у 2012 році чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) відбулась імплементація нових інститутів у кримінальну процесуальну діяльність та зміна порядку та підстав застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Зокрема, мова йде про закріплення механізму забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні та вдосконалення процедури обмеження такого права у відповідності до міжнародних стандартів.

Чинний КПК України значно розширив гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні. Водночас результати проведеного аналізу положень кримінального процесуального законодавства України, правозастосовної практики та анкетування суддів, прокурорів, адвокатів свідчать про те, що визначені КПК України гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні і механізми їх реалізації є недосконалими та такими, що не повністю відповідають як міжнародним стандартам, так і потребам правозастосовної практики. Так, лише 53 % опитаних респондентів під час проведеного анкетування зазначають про те, що сучасний стан забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні відповідає міжнародним стандартам.

Варто зазначити, що питанню забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні приділяли значну увагу в процесуальній науці, в тому числі і такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: Т.В. Варфоломеева, Н.В. Глинська, І.В. Гловюк, П.П. Глушенко, В.Г. Гончаренко, М.Л. Грібов, В.О. Гринюк, Ю.М. Грошевий, Ю.А. Гурджі, П.С. Елькінд, М.І. Зеленська, О.В. Капліна, Є.Г. Коваленко, О.Ю. Костюченко, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Я.О. Мотовиловкер, В.Т. Нор, І.Л. Петрухін, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, В.В. Рожнова, Д.Б. Сергєєва, Н.П. Сиза, О.Ю. Татаров, В.М. Тертишник, А.Р. Туманянц, Л.Д. Удалова, М.С. Цуцкірідзе, В.П. Шибіко, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська та інші.

Проте, незважаючи на значний внесок вказаних вище науковців у теорію кримінальних процесуальних гарантій, окремі проблемні питання гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, зокрема в умовах чинного КПК України, залишаються дискусійними, інші ж досліджені неповно. Зазначене зумовлює необхідність подальших наукових розробок у цьому напрямку та свідчить про актуальність теми дисертаційного дослідження, що і визначило її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація спрямована на реалізацію положень Указів Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006, «Про концепцію реформування кримінальної юстиції України» від 08 квітня 2008 р. № 311/2008 та виконана відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової 7 науки на 2011–2015 рр., ухвалених Національною академією правових наук України (рішення від 24 вересня 2010 р. № 14-10), планів науково-дослідних робіт юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за напрямом досліджень юридичного факультету «Доктрина права в правовій системі України: теоретичні та практичні аспекти» (номер теми 11БФ042-01, державна реєстрація 01111u008337), а також кафедри правосуддя. Тему дисертації затверджено Вченою радою юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка 20 грудня 2013 р. (протокол №4).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження є вирішення наукового завдання щодо розробки теоретичних, нормативних та практичних положень, спрямованих на вдосконалення гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.*

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних *задач*:

- надати визначення поняття гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- визначити складові системи та структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- з'ясувати місце гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні в системі кримінальних процесуальних гарантій;
- визначити поняття та ознаки правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- встановити підстави правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- сформулювати поняття порядку правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні та виокремити етапи його реалізації;
- встановити систему процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- охарактеризувати механізм реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є система правовідносин, які виникають під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що пов'язані з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність.

Предметом дослідження є гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставлених у роботі мети й задач, специфіки об'єкта і предмета дослідження. Їх основу становить загальний *діалектичний* метод наукового пізнання реально існуючих явищ і процесів. Спеціальними методами дослідження, використаними в дисертації, є: *метод системного аналізу*, який використовувався в ході аналізу правових норм, що регламентують гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні (розділи 1–3); *системно-структурний* – при дослідженні змісту свободи та особистої недоторканності (підрозділ 1.1.); системи і структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні (підрозділ 1.2.); змісту механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні (підрозділ 3.2.); *порівняльно-правовий* – при дослідженні та аналізі норм вітчизняного і зарубіжного кримінального процесуального законодавства, що дало можливість внести конкретні пропозиції до чинного законодавства України (розділи 1–3); *формально-логічний (догматичний)* – при аналізі правових норм та їх формулюванні (розділи 1–3); *статистичні* – при узагальненні результатів вивчення практики, аналізі проблем, пов'язаних із реалізацією гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, та обґрунтуванні теоретичних положень роботи (розділи 1–3); *соціологічні* – забезпечили проведення опитування, використання результатів анкетування суддів, прокурорів, адвокатів (розділи 1–3). Названі методи використовувалися в роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність дослідження.

Нормативно-правовою базою дослідження стали положення: Конституції України, міжнародно-правових актів з охорони та захисту прав людини, практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство, зарубіжне кримінальне процесуальне законодавство.

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій визначається і забезпечується *емпіричною базою дослідження*, яку становлять результати вивчення судової практики з питань застосування заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні (90 кримінальних проваджень); ухвали слідчих суддів (1000 ухвал); щорічні звіти Генеральної прокуратури за 2013-2016 роки, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за 2013-2016 роки; результати моніторингу застосування судами м. Києва КПК України, що реалізовувався Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини у співпраці з Харківською міською організацією «Інститут прикладних гуманітарних досліджень» з 5 липня 2014 по 15 лютого 2015 року; рішення ЄСПЛ (50 справ); дані, отримані під час анкетування 382 респондентів (100 суддів, 150 прокурорів, 132 адвокати).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні монографічних досліджень теоретичних, правових та праксеологічних засад гарантій забезпечення права на свободу та особисту

недоторканність в кримінальному провадженні, в якому обґрунтовується низка концептуальних і важливих для теорії й практики понять, положень, висновків та рекомендацій, одержаних автором особисто, серед яких найсуттєвішими є такі:

вперше:

- запропоновано визначення поняття гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні як правових засобів, які закріплені в нормах права, носять загальний та постійний характер, і мають предметом свого впливу процесуальну діяльність, що забезпечує реалізацію, охорону та захист фізичної, духовної, психічної недоторканності особи, її індивідуальної свободи, свободи дій та особистої безпеки від незаконних посягань під час здійснення кримінального провадження;

- визначено систему та складові елементи структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;

- сформульовано поняття правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні як законодавчого звуження змісту права особи щодо можливостей розпоряджатись свободою своїх дій та поведінки, що полягає в застосуванні до особи обмежень на підставах та в порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;

- надано визначення поняття порядку правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, під яким розуміється встановлена кримінальним процесуальним законодавством поетапна реалізація процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження, щодо забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, свідку зазначеного права на свободу та особисту недоторканність;

- запропоновано виділити наступні етапи правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: 1) подання та розгляд клопотання слідчого, прокурора про застосування певного заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність; 2) розгляд клопотання слідчого, прокурора про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність; 3) постановлення ухвали слідчого судді, суду про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, який пов'язаний з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні; 4) звернення ухвали до виконання; 5) вжиття необхідних додаткових заходів, які впливають із суті обраного заходу забезпечення кримінального провадження;

- запропоновано розглядати механізм реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні як комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих нормативно-правових засобів та способів, якими охоплюється вся сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, направлених на реалізацію процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;

удосконалено:

- класифікацію гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні за критерієм виділення повноважень органів та осіб, які їх реалізують;
- систематизацію підстав правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- систему процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- теоретичні засади механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
набули подальшого розвитку:
- наукові ідеї щодо правової природи гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- наукові положення щодо місця гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні в системі кримінальних процесуальних гарантій;
- наукові підходи щодо розмежування понять «підстава» та «умова»;
- класифікація суб'єктів реалізації механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження мають прикладний характер і можуть бути використані за різними напрямками діяльності, зокрема у:

- *правотворчій діяльності* – для удосконалення норм кримінального процесуального законодавства України, що регламентує підстави та порядок правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні;
- *науково-практичній діяльності* – пропозиції й рекомендації, викладені у дисертації, впроваджені в практичну діяльність органів адвокатського самоврядування (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність КДКА м. Києва від 22.09.2016р.), можуть бути враховані у правозастосовній практиці, зокрема при визначенні правових позицій та розв'язанні складних і спірних питань у судовій практиці (акти впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Верховного Суду України від 04.10.2016 р.; ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29.09.2016 р.), а також використані під час виконання науково-дослідної роботи «Розробка перспективної системи інтелектуального відеоконтролю в автомобільних пунктах пропуску на державному кордоні України», реєстраційний №0115U001187, відповідно до бюджетної програми КПКВК 3506030 «Прикладні дослідження і розробки у сфері митної служби» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Державного науково-дослідного інституту митної справи від 22.10.2015р.);
- *навчально-методичній діяльності* – при підготовці навчальних та навчально-методичних посібників, при викладанні в навчальних закладах таких дисциплін, як «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального процесу України»,

«Проблеми досудового розслідування», «Гарантії прав особи на досудовому розслідуванні», «Управління підрозділами досудового слідства», «Судові та правоохоронні органи України» (акти впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний та науково-дослідний процеси: юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 10.10.2016 року; Національної академії внутрішніх справ від 03.10.2016 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах, а саме: «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (м. Одеса, 10-11 травня 2013 р.); «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 11-12 травня 2013 р.); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (18-19 липня 2014 р.); «Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування» (м. Одеса, 07 листопада 2014 р.); «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин» (2-3 жовтня 2015 р.); «Інформаційне та науково-методологічне забезпечення досудового розслідування й судового провадження» (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.); «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 22-23 липня 2016 р.); «Інтеграція юридичної науки і практики в сучасних умовах» (м. Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 р.); «Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства» (м. Харків, 2-3 вересня 2016 р.)

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, опубліковано у 15 наукових публікаціях, з них: 5 – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань із юридичних наук, 1 – у фаховому виданні іноземної держави (Республіка Молдова) та 9 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації, яка визначається метою, задачами та предметом дослідження, композиційно складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи становить 272 сторінки, із них основний текст викладено на 216 сторінках, список використаних джерел (297 найменувань) становить 33 сторінки та 9 додатків на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; висвітлено ступінь вивчення проблеми; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 «Загальна характеристика гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні»* на підставі аналізу наукових і правових джерел розкрито правову природу гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, визначено їх поняття, виокремлено предмет та основні ознаки досліджуваних гарантій.

Встановлено, що предметом досліджуваних гарантій є право людини на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні. При цьому, доведено, що свобода – можливість людини на власний розсуд визначати місце свого перебування, свободу пересування, право на відсутність нагляду чи охорони; особиста недоторканність – це фізична, духовна, психічна недоторканність особи, її індивідуальна свобода, свобода дій та особиста безпека від неналежних посягань.

На підставі виокремлених ознак досліджуваних гарантій сформульовано авторське визначення гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, під якими слід розуміти правові засоби, які закріплені в нормах права, носять загальний та постійний характер, і мають предметом свого впливу процесуальну діяльність, що забезпечує реалізацію, охорону та захист фізичної, духовної, психічної недоторканності особи, її індивідуальної свободи, свободи дій та особистої безпеки від незаконних посягань під час здійснення кримінального провадження.

У підрозділі 1.2 *«Система та структура гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні»* розкрито співвідношення понять «система» та «структура»; визначено систему гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні та структуру досліджуваних гарантій.

Встановлено, що система гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні відображає видову різноманітність гарантуючих засобів, що вживаються в забезпеченні права на свободу та особисту недоторканність, а структура розглядає будову даних гарантій «зсередини».

Доведено, що складовими структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні є: наявність права на свободу та особисту недоторканність, що закріплено на законодавчому рівні; процесуальна форма кримінального провадження, що визначає підстави та порядок правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність; процесуальні санкції, які застосовуються при порушенні чи невиконанні своїх обов'язків органом, який здійснює кримінальне провадження, щодо існуючого порядку правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність.

Визначено, що система гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні складається з гарантій-умов і гарантій-засобів. Обґрунтовується, що правові гарантії-умови – це складові елементи структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Правові гарантії-засоби – це гарантії забезпечення права на

свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, які складають і визначають механізм реалізації, процес здійснення правових гарантій-умов. Механізм реалізації правових гарантій-умов складається з правової форми закріплення таких гарантій; діяльності учасників кримінального провадження, в ході якої забезпечується право на свободу та особисту недоторканність; суб'єктів реалізації гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

На підставі системного аналізу запропонованих у юридичній літературі позицій науковців запропоновано класифікувати гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні за повноваженнями органів та осіб, які реалізують розглядувані гарантії наступним чином: 1) гарантії, які реалізуються при проведенні оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами; 2) гарантії, які реалізуються при здійсненні повноважень слідчим органу досудового розслідування, детективом НАБ України; 3) гарантії, які реалізуються при здійсненні прокурорського нагляду; 4) гарантії, які реалізуються при здійсненні судового контролю за дотриманням прав підозрюваного, обвинуваченого; 5) гарантії, які реалізуються в діяльності захисника.

У підрозділі 1.3 *«Місце гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в системі кримінальних процесуальних гарантій»* досліджено систему кримінальних процесуальних гарантій і обґрунтовано, що така система складається з гарантій прав особи, яка бере участь в кримінальному провадженні, та гарантій здійснення правосуддя. При цьому, перші є засобом захисту від порушення та обмеження прав особи, останні – служать правильному застосуванню закону, щоб кожний, хто скоїв злочин, був притягнутий до відповідальності.

З'ясовано, що гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні належать до групи гарантій прав особи в системі кримінальних процесуальних гарантій та складаються з гарантій реалізації права на свободу та особисту недоторканність, гарантій охорони та гарантій захисту.

Розділ 2 «Обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та правова природа правомірних обмежень права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні»* досліджено поняття та правову природу правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Виокремлено наступні ознаки правомірності обмежень права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: 1) такі обмеження носять процесуальний характер і регулюються кримінальним процесуальним законом; 2) спрямовані на досягнення загальної мети – забезпечення належного порядку кримінального провадження, його дієвості; 3) носять примусовий характер; 4) застосовуються у випадках, коли іншими процесуальними заходами неможливо досягнути основних завдань кримінального провадження, передбачених ст.2 КПК України; 5) суб'єкт застосування – слідчий суддя, суд (виняток – затримання особи в порядку ст.ст. 207, 208, 582 КПК України; ст. 580 КПК України); 6) наслідки

застосування – тимчасова неможливість в повній мірі та (або) на свій розсуд користуватись охоронюваним правом на свободу та особисту недоторканність.

На підставі аналізу кримінального процесуального законодавства України встановлено наявність комплексу заходів забезпечення кримінального провадження, що містять обмеження права на свободу та особисту недоторканність, які полягають у застосуванні наступних видів заходів: привід підозрюваного, обвинуваченого, свідка для участі таких у проведенні процесуальних дій під час досудового розслідування або судового розгляду, якщо їх участь у проведенні цих дій є обов'язковою і вони не з'явилися без поважних причин на виклик слідчого, прокурора, чи судовий виклик слідчого судді, суду; затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення як тимчасовий запобіжний захід; затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; затримання в Україні особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням нею кримінального правопорушення, та застосування до неї тимчасового арешту; застосування до підозрюваного, обвинуваченого таких запобіжних заходів, як домашній арешт та тримання під вартою; покладення на підозрюваного чи обвинуваченого у разі застосування до нього запобіжного заходу – особистого зобов'язання, обов'язків, передбачених п.п. 2, 5, 8 ч.5 ст.194 КПК; примусове поміщення особи до лікувального закладу для проведення стаціонарної медичної чи психіатричної експертизи; поміщення дитини, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння у віці від 11-ти років до досягнення віку, з якого може неставати кримінальна відповідальність, до приймальника-розподільника на строк до 30-ти днів та його продовження ще до 30-ти днів; тримання особи під вартою в Україні, коли є рішення компетентного органу іноземної держави про взяття її під варту або призначення їй покарання у вигляді позбавлення волі, якщо ця особа транзитно перевозиться територією України або тимчасово видана в Україну; застосування екстрадиційного арешту до особи, яка вчинила злочин за межами України, але була затримана в Україні і до якої був застосований тимчасовий арешт, після надходження запиту органу іноземної держави про її видачу.

Запропоновано визначати правомірне обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні як законодавче звуження змісту права особи щодо можливостей розпоряджатись свободою своїх дій та поведінки, що полягає в застосуванні до особи обмежень на підставах та в порядку, визначених кримінальним процесуальним законом.

У підрозділі 2.2 *«Підстави правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні»* проведено розмежування понять «підстави» та «умови». В результаті цього встановлено, що підстави правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність – це обставини, умови, факти й передумови, що забезпечують застосування заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність. Умови правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність – передбачені КПК України обставини, з настанням яких законодавець пов'язує можливість застосовувати до підозрюваного,

обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність.

На підставі аналізу запропонованих позицій науковців, чинного кримінального процесуального законодавства та судової практики запропоновано систематизувати підстави правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні наступним чином: 1) загальні підстави до обрання запобіжних заходів; 2) підстави до обрання конкретних запобіжних заходів, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: підстави застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту; підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт); підстави тримання осіб під вартою на території України, які транзитно перевозяться територією України або тимчасово видані в Україну; підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до неповнолітнього; підстави застосування до неповнолітнього запобіжного заходу у вигляді передання його під нагляд батьків, опікунів, піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - під нагляд адміністрації цієї установи; 3) підстави поміщення дитини, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння у віці від 11-ти років до досягнення віку, з якого може неставати кримінальна відповідальність, до приймальника-розподільника, як примусового заходу виховного характеру; 4) підстави застосування запобіжних заходів до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалось питання про їх застосування; 5) підстави до затримання особи: підстави застосування до особи приводу в порядку ст. ст. 139-142 КПК України; підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (в порядку ст. ст. 207-213 КПК України); підстави затримання особи за ухвалою слідчого судді, суду (в порядку ст. ст. 187-181, 204 КПК України).

Сформульовано підстави окремо для кожного виду обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні з урахуванням запропонованої систематизації.

Пропонується закріпити у КПК України поняття «обґрунтована підозра». Зазначається, що таку пропозицію підтримують 76 % опитаних автором респондентів.

У підрозділі 2.3 «Процесуальний порядок правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні» здійснено аналіз порядку правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Запропоновано розглядати порядок правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні як встановлену кримінальним процесуальним законодавством поетапну реалізацією процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження, щодо забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, свідку зазначеного права на свободу та особисту недоторканність.

На підставі аналізу запропонованих позицій науковців, чинного кримінального процесуального законодавства та судової практики запропоновано виділити наступні етапи правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: 1) подання клопотання слідчого, прокурора про застосування певного заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність; 2) розгляд клопотання слідчого, прокурора про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність; 3) постановлення ухвали слідчого судді, суду про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, який пов'язаний з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні; 4) звернення ухвали до виконання; 5) вжиття необхідних додаткових заходів, які впливають із суті обраного заходу забезпечення кримінального провадження.

Запропоновано авторське визначення клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність, під яким слід розуміти офіційне звернення з проханням слідчого, прокурора до слідчого судді, суду викладене в письмовій формі, про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність, що повинно відповідати вимогам та порядку подання, встановлених КПК України.

Зроблено висновок, що порядок застосування не всіх заходів кримінального провадження, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність, передбачає проходження всіх п'яти етапів. Обґрунтовується винятковість затримання особи в порядку ст.ст. 207, 208, 582 КПК України в цьому аспекті.

Розділ 3 «Процесуальні гарантії захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Система процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні»* за результатами аналізу як вітчизняного, так і міжнародного законодавства, судової практики, практики ЄСПЛ встановлено, що процесуальними гарантіями захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні слід вважати передбачені кримінальним процесуальним законом засоби і способи, які в своїй сукупності забезпечують захист та відновлення порушеного права на свободу та особисту недоторканність учасника кримінального провадження.

Наявність процесуальних гарантій захисту розглядуваного права, перш за все, забезпечує захист від свавільного обмеження особи свободи, створюючи при цьому комплекс прав, які покликані звести до мінімуму небезпеку свавілля держави. В даному випадку йдеться як про захист фізичної свободи особи, так і про її особисту безпеку в ситуаціях, коли відсутність захисту могла б призвести до руйнації принципів верховенства права й позбавити затриманих доступу до найелементарніших засобів правового захисту.

Запропоновано наступну систему процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: 1) право

негайно постати перед слідчим суддею, судом із забезпеченням розгляду питання про законність та обґрунтованість затримання особи, іншого позбавлення свободи та подальшого утримання; 2) право бути звільненим з-під варти, що обумовлене обов'язком з'являтися за кожною вимогою до суду або до іншого визначеного органу державної влади; 3) право ініціювати провадження, в ході якого суд протягом розумного строку встановлює правомірність обмеження права на свободу та особисту недоторканність і приймає рішення про звільнення, якщо таке обмеження є неправомірним; 4) процедура оскарження обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні в апеляційному порядку; 5) кримінальна та дисциплінарна відповідальність осіб, які неправомірно порушили право особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні; б) право на відшкодування шкоди особі, право на свободу та особисту недоторканність якої неправомірно обмежили у кримінальному провадженні.

У підрозділі 3.2 «Механізм реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні» запропоновано розглядати механізм реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні як комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих нормативно-правових засобів та способів, якими охоплюється вся сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, направлених на реалізацію процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

З'ясовано, що механізм реалізації розглядуваних гарантій повинен складатися з двох елементів: по-перше, законодавчо-правове закріплення процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні; по-друге, механізм реалізації розглядуваних гарантій передбачає існування чітко визначених у законодавстві суб'єктів його реалізації, а також визначення інституційних повноважень таких суб'єктів, діяльність яких спрямована на реалізацію процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Обґрунтовано, що правова форма, як елемент механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, складається з двох рівнів: 1) міжнародний; 2) національний.

Другим елементом механізму реалізації гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні є існування чітко визначених суб'єктів його реалізації. Таких суб'єктів автор поділив на дві групи: 1) захисник, як суб'єкт, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, право на свободу та особисту недоторканність яких обмежено; 2) суб'єкти, що здійснюють контроль та нагляд за реалізацією розглядуваних гарантій у силу своїх повноважень. До суб'єктів другої групи належать: слідчий, детектив НАБ України, керівник органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя, суд.

Пропонується доповнити ст.3 КПК України визначенням поняття «детектив».

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації розроблено наукові положення та отримані результати, що спрямовані на вирішення наукового завдання щодо визначення теоретичних, правових і праксеологічних засад гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, та сформульовано висновки, пропозиції й рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

1. Гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні – правові засоби, які закріплені в нормах права, носять загальний та постійний характер, і мають предметом свого впливу процесуальну діяльність, що забезпечує реалізацію, охорону та захист фізичної, духовної, психічної недоторканності особи, її індивідуальної свободи, свободи дій та особистої безпеки від незаконних посягань під час здійснення кримінального провадження.

2. Складовими структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні є: наявність права на свободу та особисту недоторканність, що закріплено на законодавчому рівні; процесуальна форма кримінального провадження, що визначає підстави та порядок правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність; процесуальні санкції, які застосовуються при порушенні чи невиконанні своїх обов'язків органом, який здійснює кримінальне провадження, щодо існуючого порядку правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність.

Система гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні складається з гарантій-умов і гарантій-засобів. Правові гарантії-умови – це складові елементи структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; правові гарантії-засоби – це гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, які складають і визначають механізм реалізації, процес здійснення правових гарантій-умов. Механізм реалізації правових гарантій-умов складається з правової форми закріплення таких гарантій; діяльності учасників кримінального провадження, в ході якої забезпечується право на свободу та особисту недоторканність; суб'єктів реалізації гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

3. Гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні належать до групи гарантій прав особи в системі кримінальних процесуальних гарантій та складаються з гарантій реалізації, охорони та захисту права на свободу та особисту недоторканність. За своєю природою вони є такими, що спрямовані на виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст.2 КПК України, та слугують для забезпечення одного з невід'ємних прав особи, соціальне значення якого передбачене ст. 29 Конституції України.

4. Правомірне обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні – законодавче звуження змісту права особи щодо можливостей розпоряджатись свободою своїх дій та поведінки, що полягає в

застосуванні до особи обмежень на підставах та в порядку, визначених кримінальним процесуальним законом.

Ознаки правомірності обмежень права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: 1) такі обмеження носять процесуальний характер і регулюються кримінальним процесуальним законом; 2) спрямовані на досягнення загальної мети – забезпечення належного порядку кримінального провадження, його дієвості; 3) носять примусовий характер; 4) застосовуються у випадках, коли іншими процесуальними заходами неможливо досягнути основних завдань кримінального провадження, передбачених ст.2 КПК України; 5) суб'єкт застосування – слідчий суддя, суд (виняток – затримання особи в порядку ст.ст. 207, 208, 582 КПК України; ст. 580 КПК України); 6) наслідки застосування – тимчасова неможливість в повній мірі та (або) на свій розсуд користуватись охоронюваним правом на свободу та особисту недоторканність.

5. Підстави правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні складаються з: 1) загальних підстав до обрання запобіжних заходів; 2) підстав до обрання конкретних запобіжних заходів, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: підстави застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту; підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт); підстави тримання особи під вартою на території України, які транзитно перевозяться територією України або тимчасово видані в Україну; підстави застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до неповнолітнього; підстави застосування до неповнолітнього запобіжного заходу у вигляді передання його під нагляд батьків, опікунів, піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - під нагляд адміністрації цієї установи; 3) підстави поміщення дитини, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння у віці від 11-ти років до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, до приймальника-розподільника, як примусового заходу виховного характеру; 4) підстави застосування запобіжних заходів до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалось питання про їх застосування; 5) підстави до затримання особи: підстави застосування до особи приводу в порядку ст. ст. 139-142 КПК України; підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (в порядку ст. ст. 207-213 КПК України); підстави затримання особи за ухвалою слідчого судді, суду (в порядку ст. ст. 187-181, 204 КПК України).

6. Порядок правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні – встановлена кримінальним процесуальним законодавством поетапна реалізація процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження щодо забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, свідку зазначеного права на свободу та особисту недоторканність.

Етапи правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні: 1) подання клопотання слідчого, прокурора про застосування певного заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного

з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність; 2) розгляд клопотання слідчого, прокурора про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, пов'язаного з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність; 3) постановлення ухвали слідчого судді, суду про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, який пов'язаний з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні; 4) звернення ухвали до виконання; 5) вжиття необхідних додаткових заходів, які впливають із суті обраного заходу забезпечення кримінального провадження. Затримання особи в порядку ст.ст. 207, 208, 582 КПК України становить виняток і не передбачає проходження всіх зазначених етапів правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

7. Система процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні передбачає: 1) право негайно постати перед слідчим суддею, судом задля розгляду питання про законність та обґрунтованість затримання особи, іншого позбавлення свободи та подальшого утримання; 2) право бути звільненим з-під варти, що може бути обумовлене обов'язком з'являтися за кожною вимогою до суду або до іншого визначеного органу державної влади; 3) право ініціювати провадження, в ході якого суд протягом розумного строку встановлює правомірність обмеження права на свободу та особисту недоторканність і приймає рішення про звільнення, якщо таке обмеження є неправомірним; 4) процедура оскарження обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні в апеляційному порядку; 5) кримінальна та дисциплінарна відповідальність осіб, які неправомірно порушили право особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні; 6) право на відшкодування шкоди особі, право на свободу та особисту недоторканність якої неправомірно обмежили у кримінальному провадженні.

8. Механізм реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні – це комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих нормативно-правових засобів та способів, якими охоплюється вся сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, направлених на реалізацію процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

Механізм реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні складається з двох елементів: законодавчо-правове закріплення процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні; існування чітко визначених законодавчо суб'єктів його реалізації, а також визначення інституційних повноважень таких суб'єктів, діяльність яких спрямована на реалізацію процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Побережник А. О. Проблемні питання визначення системи та структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Право і суспільство. – 2015. – № 4. – Ч. 2. – С. 198-205.
2. Побережник А. О. Щодо правової природи клопотання слідчого, прокурора при правомірному обмеженні права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 4. – С. 176-183.
3. Побережник А. О. Актуальні проблеми визначення поняття правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 1. – Т. 4. – С. 89-93.
4. Побережник А. О. Щодо підстав правомірного обмеження права на свободу й особисту недоторканність у кримінальному провадженні під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою / А. О. Побережник // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2016. – № 2 (18). – С. 146-151.
5. Побережник А. О. Суб'єкти реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 7 (245). – С. 158-163.
6. Побережник А. О. Право підозрюваного, обвинуваченого ініціювати провадження щодо встановлення правомірності обмеження його права на свободу та особисту недоторканність як процесуальна гарантія захисту / А. О. Побережник // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 4. – С. 213-216. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/4_2016/60.pdf.
7. Побережник А. О. Особливості застосування тримання під вартою як запобіжного заходу в судовому провадженні / А. О. Побережник // Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10-11 травня 2013 р.). – у 3-х частинах. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2013. – Ч. III. – С. 107-110.
8. Побережник А. О. Система запобіжних заходів за чинним КПК України / А. О. Побережник // Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11-12 травня 2013 р.). – у 2-х частинах. – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2013. – Ч. II. – С. 86-89.
9. Побережник А. О. Поняття гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 липня 2014 р.). – Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2014. – С. 64-67.
10. Побережник А. О. Система та структура гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового

розслідування : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 07 листопада 2014 р.). – Одеса : ОДУВС, 2014. – С. 78-79.

11. Побережник А. О. Історичний розвиток гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (2-3 жовтня 2015 р.). – Х. : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2015. – С. 90-94.

12. Побережник А. О. Щодо питання правомірності при обмеженні права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Інформаційне та науково-методологічне забезпечення досудового розслідування й судового провадження : зб. наук. матер. кругл. столу (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.). – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. – С. 121-125.

13. Побережник А. О. Прокурор як суб'єкт механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 22-23 липня 2016 р.). – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. – С. 133-136.

14. Побережник А. О. Слідчий суддя в механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні / А. О. Побережник // Інтеграція юридичної науки і практики в сучасних умовах : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 р.). – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. – С. 99-102.

15. Побережник А. О. Право підозрюваного, обвинуваченого негайно постати перед слідчим суддею, судом із забезпеченням розгляду питання про законність та обґрунтованість затримання особи, іншого позбавлення свободи та подальшого утримання / А. О. Побережник // Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2-3 вересня 2016 р.). – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. – С. 103-106.

АНОТАЦІЯ

Побережник А. О. Гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2016.

У дисертаційному дослідженні розглядаються теоретичні, правові та праксеологічні засади гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні. Визначено поняття та правову

природу розглядуваних гарантій. Доведено, що гарантії забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні мають свою систему та структуру.

У дисертаційному дослідженні з'ясовано місце гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні в системі кримінальних процесуальних гарантій.

На підставі аналізу наукових джерел та нормативно-правових актів, автором визначено поняття та ознаки правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні, встановлено підстави його застосування. Сформульовано поняття порядку правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні та виокремлено його етапи реалізації.

У роботі запропоновано систему процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність в кримінальному провадженні та охарактеризовано механізм реалізації таких гарантій.

Ключові слова: кримінальні процесуальні гарантії, право на свободу та особисту недоторканність, правомірне обмеження права, заходи забезпечення кримінального провадження, процесуальні гарантії захисту.

АННОТАЦІЯ

Побережник А. А. Гарантии обеспечения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В диссертационном исследовании рассматриваются теоретические, правовые и праксеологические основы гарантий обеспечения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве. Определено понятие рассматриваемых гарантий, под которыми следует понимать правовые средства, которые закреплены в нормах права, носят общий и постоянный характер, и имеют предмет своего влияния процессуальную деятельность, обеспечивающую реализацию, охрану и защиту физической, духовной, психической неприкосновенности лица, его индивидуальной свободы, свободы действий и личной безопасности от незаконных посягательств во время осуществления уголовного производства.

Доказано, что гарантии обеспечения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве имеют свою систему и структуру. Обосновывается, что составляющими элементами структуры рассматриваемых гарантий являются: наличие права на свободу и личную неприкосновенность, что предусмотрено на законодательном уровне; процессуальная форма уголовного производства, определяющая основания и порядок правомерного ограничения права

на свободу и личную неприкосновенность; процессуальные санкции, которые применяются при нарушении или невыполнении своих обязанностей органом, который осуществляет уголовное производство, касательно существующего порядка правомерного ограничения права на свободу и личную неприкосновенность. В свою очередь, система гарантий обеспечения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве состоит из гарантий-условий и гарантий-средств.

Отмечается, что гарантии обеспечения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве относятся к группе гарантий прав личности в системе уголовных процессуальных гарантий и состоит из гарантий реализации, охраны и защиты права на свободу и личную неприкосновенность.

На основании анализа научных источников и нормативно-правовых актов автором определено понятие правомерного ограничения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве, под которым следует понимать законодательное сужение содержания права человека относительно возможностей распоряжаться свободой своих действий и поведения, что заключается в применении к лицу ограничений на основаниях и в порядке, определенных уголовным процессуальным законом.

Определены следующие основания правомерного ограничения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве: 1) общие основания для избрания меры пресечения; 2) основания для избрания конкретных мер пресечения, которые ограничивают право на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве; 3) основания помещения ребенка, совершившего общественно-опасное деяние в возрасте от 11 лет до достижения возраста, с которого может наступать уголовная ответственность, в приемник-распределитель, как принудительной меры воспитательного характера; 4) основания применения мер к лицу, в отношении которого предполагается применение принудительных мер медицинского характера или решался вопрос об их применении; 5) основания для задержания лица.

В работе установлены этапы правомерного ограничения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве: 1) представление и рассмотрение ходатайства следователя, прокурора о применении определенной меры обеспечения уголовного производства, которая ограничивает право на свободу и личную неприкосновенность; 2) вынесения определения следственного судьи, суда о применении такой меры обеспечения уголовного производства; 3) обращение определения к исполнению; 4) принятия необходимых дополнительных мер. Обосновывается, что задержание лица в порядке ст. ст. 207, 208, 582 УПК Украины составляет исключение и не предусматривает прохождения всех указанных этапов правомерного ограничения права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве.

В диссертационном исследовании предложена система процессуальных гарантий защиты права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве и дана характеристика механизма реализации таких гарантий защиты. Установлено, что механизм реализации процессуальных гарантий защиты права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве состоит из двух

элементов: законодательно-правовое закрепление процессуальных гарантий защиты права на свободу и личную неприкосновенность; существование четко определенных законодательством субъектов реализации данного механизма.

Ключевые слова: уголовные процессуальные гарантии, право на свободу и личную неприкосновенность, правомерное ограничения права, меры обеспечения уголовного производства, процессуальные гарантии защиты.

SUMMARY

Poberezhnyk A. Guarantees of ensuring the rights to liberty and security of person in criminal proceedings. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; judicial expertise; operational search activity. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The dissertation is devoted to the theoretical, legal and praxeological foundations of the guarantees of ensuring the rights to liberty and security of person in criminal proceedings. The concept and the legal nature of these guarantees are determined. It is substantiated that the guarantees of ensuring the rights to liberty and security of person in criminal proceedings have its own system and structure.

The dissertation research makes it possible to establish the place of guarantees of ensuring the rights to liberty and security of person in the system of criminal procedural guarantees.

Based on the analysis of scientific sources and regulations, the author defines the concept and features of legal restrictions on the rights to liberty and security of person in criminal proceedings. As well, it is established the grounds of its application. The concept of legal restrictions order of the right to liberty and security of person in criminal proceedings is formulated and its stages of implementation are examined.

In this dissertation, the system of procedural guarantees of protection the rights to liberty and security of person in criminal proceedings is proposed and the mechanism of such guarantees realization is described.

Keywords: criminal procedural guarantees, rights to liberty and security of person, legal restrictions on the right, measures of ensuring criminal proceedings, legal guarantees of protection.